

AYDIN VİLAYET MECLİSİ KARARLARINDA NAZİLLİ KAZASI

Dr. Öğretim Üyesi Ayten CAN

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü

GİRİŞ

Büyük Menderes Havzası dünyanın en verimli topraklarına sahip bir bölge olduğundan Eski Çağlardan bu yana birden fazla kültürün yerleşim yeri olmuştur. Büyük Menderes Havzasında kurulan Aydınoğulları Beyliğinin bulunduğu bölgeye Aydıneli adı verilmiştir. Aydıneli tabiri XIV. Yüzyıl başına kadar kullanılmış olup İzmir ve güneyinde Çeşmeden Sarayköy'e kadar olan bölgeyi içeren yere verilen addır. Aydıneli, Küçük Menderes Vadisi'nin tamamı ile Büyük Menderes Vadisi'nin orta ve aşağı bölgelerini kapsamaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise Aydıneli Anadolu Eyaleti'ne bağlı bir sancak durumundadır. Sancağın merkezi Tire olarak karşımıza çıkar. Tire Anadolu'daki en eski ve en büyük şehir olması nedeniyle de de sancak merkezi olarak görülür. Anadolu Eyaleti'nin yapısı Osmanlı hâkimiyetinde 500 yıl kadar bir süre değişmez, XIX. Yüzyıla gelindiğinde ise Aydın, Sığla, Saruhan ve Mentеше Sancakları Aydın Eyaletini oluştururlar. 1867 yılına gelindiğinde, imparatorluğun genelinde olduğu gibi yeni bir idari yapılanmaya gidilmiş, Aydın Vilayet-i Umumi Meclisi faaliyete geçmiştir.

Bu çalışmamızda da Osmanlı İmparatorluğu'nun 3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat Fermanı'nı ve 28 Şubat 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı'nı izleyen süreçte Memleket idaresinde yapılan önemli düzenlemelerden olan Vilayet Umum Meclisleri hakkında bilgi verilerek Aydın Vilayeti Umum Meclisi'nin 1869, 1909, 1913, 1915 yılı kararları değerlendirilecektir.

OSMANLI DEVLETİ'NDE MECLİSLERİN KURULMASI

Tanzimat Fermanı'nın 3 Kasım 1839 tarihinde ilanını izleyen süreçte memleket idaresinde önemli düzenlemeler yapılmaya başlandığı bilinmektedir. Bu yenilikler içerisinde halkın yönetime temsilcileri aracılığı ile katılmasını sağlamaya yönelik olanları da bulunmaktadır. Nitekim ilk uygulama örneğini oluşturan ve 1840 yılında Muhasıllık Meclislerinin kurulmasıyla başlatılan bu girişim, 1842'de sancaklarda Küçük Meclisler'in, eyaletlerde ise Büyük Meclisler 'in açılmasıyla devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nde muhasıllık uygulaması sadece iki yıl sürmüştür. Muhasıllık uygulamasında mali yetkiler verilirken Güvenlik ve asayiş gibi konularda askeri zabıtlar yetkilendirilmiştir. Merkezi idare tarafından muhasılların yürüttükleri çalışmaları kayıt altına almaları amacıyla kâtip görevlendirilmiştir. Seçilen ve atananlardan oluşan Muhasıllık Meclisleri de adli yetkileri olan bir mahkeme olmanın yanı sıra idari, mali ve asayiş gibi konuların görüşülerek karar alınan bir icra organı niteliğine sahip olmuştur. (Efe 2010). 24 Ocak 1840 tarihli talimatnamenin ikinci maddesi uyarınca oluşturulan muhasıllık meclisleri sadece kurulları niteliğinde olmayıp bu meclisler hem hukuki, hem idari görevler üstlenmiştir (Efe 2015).

1842 yılında Muhasıllık Meclislerinin kapatılmasının ardından yeniden Mülki İdari sisteme geçilmiştir. İdari düzende yapılan değişikliklerle köy-kaza-sancak-eyalet birimleri esas alınmış, II. Mahmud'un köy ve kent mahallelerinde muhtarlık teşkilatını kurdurarak muhtarları seçtirmesinin ardından İmparatorluk genelinde bu defa kaza müdürlerinin de seçimle belirlenmeleri uygun görülmüştü. Buna paralel olarak sancak ve eyalet merkezlerinde oluşturulan meclislerin üyeleri arasında yine seçimle saptanan Müslüman ve Müslüman olmayanların temsilcilerine de yer verilmiş olması dikkat çekmektedir. Bu kurullarda hükümetçe belirlenen resmi görevliler ve dini temsilcilerin dışında bölgenin ileri gelenleri

1864 düzenlemesi 22 Ocak 1871 tarihine kadar yürürlükte kalmıştır. Üzerinde bazı değişiklikler yapılarak, **“İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi”** adıyla 22 Ocak 1871 tarihinde ilan edilip yürürlüğe konulmuştur.

1871 Nizamnamesi ile konumuzu ilgilendiren meclisler açısından önemli yenilikler getirilmiştir. Eyalet Meclisi yerini Vilayet İdare Meclisine bırakmış, sancak adı liva olarak değiştirilmiş, Liva İdare Meclisi oluşturulmuştur. Kaza yönetiminde de meclislere yer verilmiş, Kaza İdare Meclisi kurulması öngörülmüştür.

Vilayet Meclisleri yol ve köprü yapımı ile bakım onarımı, ticaret ve sanayinin geliştirilmesi, eğitim - öğretim, ziraat ve hayvan ırkının ıslahı, çayır ve meraların korunması, hastane, ıslahane gibi kamu binalarının bakım ve onarımı için yapılması gerekenleri de görüşüp kararlaştırmakla yükümlü tutulmaktadırlar. Ülke genelinde vilayet merkezlerinde oluşturulan umumi meclisler livalardan gelen üyelerin katılımı ile yılda bir defa en çok kırk gün süre ile toplanıyordu. Meclislerin İmparatorluk genelinde faaliyetlerini düzenli olarak sürdürdüğü, önerilerinin önemli bir kısmının hükümetçe kabul görebilmesine rağmen uygulamaya konulduğu da bir gerçektir.

Elimizde bulunan kaynaklara göre Aydın Vilayet Meclisi ilk toplantısını 1869 yılında yapmıştır. 1909, 1913 ve 1915 yıllarına ait toplantı kayıtları da bulunmaktadır. Bu kayıtlara göre Aydın Vilayet Meclisi eğitim, tarım, sağlık, bayındırlık gibi birçok konuyu gündemine almıştır. Meclis görüşmelerinde Nazilli ile ilgili konular da görülmüştür. Fakat bu konulardan biri olan Menderes Nehri kaynaklı su baskınları hala güncelliğini korumaktadır. Görüldüğü üzere günümüze kadar bu soruna bir çözüm bulunamamıştır. Her ne kadar yerel meclis üyeleri temsil ettikleri bölgelerin sorunlarını dile getirip çözüm önerileri arasalar da dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda bir çözüm üretilmediği göze çarpmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akdeniz, E. 2001. “Büyük Menderes Ovasındaki Prehistorik Merkezler ve Bunların Ege Prehisteryosundaki Yeri”, *Birinci Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu* (15-16 Kasım 2001): 158-175.
- Akın, H. 1968. *Aydın’ın Beyliği Hakkında Bir Araştırma*, Ankara.
- Ahmet Lütfi, Lütfi Tarihi. I. İstanbul 1290.
- Aydın Vilayeti Meclis-i Umumisi’nin 325 Senesi Mukarreratı, Aydın Vilayeti Meclis-i Umumisi Mukarreratı, Aydın, 1325
- BOA. İ.ŞD: Dosya 13, Gömlek 614. Numaro 201.
- BOA, İrade, Şura-yı Devlet, İ.ŞD, Dosya 13, Gömlek 614, 29 Zilkade (1)285 (13 Mart 1869)
- Baykal, T. 2014. *R. 25 Kanun-ı Sani 1330- 21 Şubat 1330 (07.02.1915-06.03.1915) Tarihli Aydın Vilayet Meclisi Umumisi Zabıtları’nın Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Can Tunalı, A. 2007. “ Aydın Vilayeti Umumi Meclisi’nin 1909 Yılı Kararları ” *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.26, S. 42, Ankara: 127-140.
- Can Tunalı, A. 2008. “1869 Tarihli Aydın Vilayet Meclisi Kararları ve Kuşadası “, *Sempozyum Geçmişten Geleceğe Kuşadası II*, Edt. A. Günbey Şerifoğlu, Kuşadası Belediyesi Kültür Sanat Yayınları, Kuşadası: 191-196.
- Can Tunalı, A. 2009. “Türk İdare Tarihi İçinde Osmanlı İmparatorluğu’nda Eyalet ve Sancak Merkezlerinde Meclislerin Açılması ve Aydın Vilayeti Umumi Meclisi Kararları”, *Atatürk ve Cumhuriyet’e Armağan*, Edt. G. Güneş- M. Başaran, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları No: 30 Aydın: 7-14.
- Can Tunalı, A. 2010. “1869 Yılı Aydın Vilayeti Umumi Meclisi Kararlarında İzmir Livası İle İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Körfezde Zaman. İzmir Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı*, Edt. E. Akçiçek - M. Mutluer - C. Kanat, Bormat Matbaacılık Reklam ve Tanıtım Hizmetleri, İzmir: 449-468.
- Can, A.- Baykal T. 2018. “Aydın Vilayeti Meclis-i Umumisi Kararları Üzerinden “Kasaba” Kazasını Değerlendirmek”, *Uluslararası Turgutlu Sempozyumu Bildirileri*, Edt. M. Tepekaya - Z. Atar- F. Berber- İ. M. Çağlar, Turgutlu Belediyesi Yayınları, Turgutlu: 395-408
- Çadircı, M. 1985. “Osmanlı İmparatorluğunda Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Oluşturulması” Ord. Prof. Yusuf Hikmet Bayur’a Armağan, TTK, Ankara.

- Çadircı, M. 1988. "Tanzimat Döneminde Türkiye'de Yönetim", *Belleten*, I.II/203 Ankara: 601-626.
- Çadircı, M. 1989. "Türkiye'de Kaza Yönetimi 1840- 1876" *Belleten* I.III, 206, Ankara: 237-257.
- Çadircı, M. 1991. *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara.
- Çadircı, M. 2007. *Tanzimat Sürecinde Türkiye, Ülke Yönetimi*, İmge Yayınevi, Ankara: 291-292.
- Çadircı, M. 2008. *Tanzimat Sürecinde Türkiye'de Askerlik*, İmge, Ankara: 38.
- Çadircı M. 2015. 1964 Vilayet Nizamnamesi'nin Anadolu Coğrafyasında Uygulanması,-1864 Vilayet Nizamnamesi, Edt. E. Turhan-S. Çapar, TODAİ Yayınları, Ankara: 141-148.
- Çelik, B.- Demir, T. 2012. "Aydinoğlu Beyliği Dönemi'nde Aydın", *Aydın İl Tarihi*, T.C. Aydın Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay. Ankara: 116-118.
- Demir, T.- Çelik, B. 2008. "Sarıbeyoğlu İsyanı (1735-1739) ve Aydın Paşaları", *Aydın Aydın Tarih ve Kültür Dergisi*, Yıl:1, Sayı:3, Aydın: 8.
- Düstur-i Atik, (İkinci tab, 1286-1870. "Tuna Vilayeti Namiyle Bu Kere Teşkil Olunan Dairenin İdare-i Umumumiye Ve Hususiyesine Ve Tayin Olunacak Me'murların Suret-i İntihaplarına ve Vezaif-i Dairesine Dair Nizamnamedir" s. 517-536 başlığı altında yer almaktadır.
- Efe, A. 2015. "Taşra Yönetimine Muhassıktan Açılan Kapı", *1864 Vilayet Nizamnamesi*, Edt. E. Turhan-S. Çapar, TODAİ Yayınları, Ankara: 31-46.
- Efe, A. 2010. "Mali Sistem Arayışının Getirdiği Yerel Yönetim Uygulamaları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Tarih Dergisi*, İstanbul: 59-91.
- Emecen, F. 1991. "Aydın", *DİA, IV, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları: 235-237.*
- Evliya Çelebi, 2005. *Seyahatnâme, 9.* Kitap, (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Gökbek, A.- Şölen, H. 1936. *Aydın İli Tarihi*, Aydın.
- Gökmen, E. 2020. "Bir Yerel Yönetim Uygulaması Olarak 1913 Yılı Aydın Vilayeti Umumi Meclisi Toplantısı ve Müzakereleri", *Türk İdare Tarihi Dergisi Yıl.92, S.491: 123-160.*
- Kırmızı, A. 2007. *Abdülhamid'in Valileri Osmanlı Vilayet İdaresi 1895-1908*, İstanbul.
- Mercangöz, Z. 2012. "Bizans Döneminde Aydın", *Aydın İl Tarihi*, T.C. Aydın Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay., Ankara: 101-115.
- Ortaylı, İ. 2000. *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara.
- Pullukçuoğlu Yapucu, O. 2006. *Aydın Sancağı 1845-1914 (Sosyal, Ekonomik, İdari, Kültürel Durum*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Pullukçuoğlu Yapucu, O. 2007. *Modernleşme Sürecinde Bir Sancak Aydın, Kitap Yayınevi*, İstanbul.
- Saraçoğlu, A. 2012. "Antik Dönemde Aydın ve Çevresindeki Kentler: Tralleis", *Aydın İl Tarihi*, T.C. Aydın Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay., Ankara: 57-83.
- Sarıbey, A. 2006. *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Aydın'da Yönetim*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Seyitdanlıoğlu, M. 1996. "Yerel Yönetim Metinleri III, Tuna Vilayeti Nizamnamesi", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C. 5, Sayı 2: 67-81.
- Seyitdanlıoğlu, M. 2015. "Tuna Vilayeti Nizamnamesi" *1864 Vilayet Nizamnamesi*, Edt. E. Turhan-S. Çapar, TODAİ Yayınları, Ankara: 48-50.
- Sezer M. 2019. "1699/1700 Yılında Nazilli Kazası'nın Nüfus Yapısı", *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, C. 14, s. 1, Tokat: 449-461.*
- Strabon, 2000. *Geographika Antik Anadolu Coğrafyası, Kitap XII-XIII-XIV*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Şahin, M. K. 2001. "Aydın İlindeki Tarihi İstasyon Binaları Üzerine Bazı Gözlemler", *Birinci Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, Söke: 315-329.
- Tabak, S. 1007. *İzmir Şehri'nde Mülki İdare ve İdareciler (1867-1950)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Topçu, A. S. 2015. *Bozdoğan-Nazilli Nüfus Defterleri -H.1246- Örnekleminde Ege Nüfus Yapısı*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak.
- Tozduman, A. 1992. *Aydın Güzelhisari'nin Sosyal Ve İktisadi Durumu (1844)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Osmanlı Müesseseleri Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Uğur, A. 2003. "Aydın Şehri'nin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1: 41-62.
- Üreten, H. 2005. "Roma Dönemi'ne Kadar Tralleis Tarihi ve Attaloslar ile İlişkileri", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, C.XXIV, S.38*, Ankara.
- Yurt Ansiklopedisi 1982. "Aydın", c.2, İstanbul.
- www.nazilli.bel.tr/nazillimiz.asp